

JOLANTA SALA

Wydział Zarządzania
Powiślańska Szkoła Wyższa

HALINA TAŃSKA

Wydział Matematyki i Informatyki
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Sieci społeczne i sieci gospodarcze antidotum na redukowane państwo

1. Wstęp

Autorki niniejszego artykułu od ponad 30 lat są w centrum rewolucji informatycznej (zwanej też m.in. technologiczną) z racji ukończenia przez nie ekskluzywnego kierunku studiów – cybernetyka ekonomiczna i informatyka, oscylującego na pograniczu socjalizmu i kapitalizmu. Kluczowe znaczenie tej rewolucji dla reorganizacji i restrukturyzacji kapitalizmu w latach 80. XX w. podkreślał M. Castells, autor cenionej trylogii *Wiek informacji*. Spostrzeżenia tego nie można odnieść do doświadczeń związanych z socjalizmem, który przekształca się na zniekształconych zasadach „fali odbitej” z ok. 10-letnim opóźnieniem. Systematyzacja przemian ma znaczenie i powinna odbywać się przy wzajemnych odniesieniach, aby lepiej uchwycić nie tylko szanse i zagrożenia, ale przede wszystkim owe zniekształcenia. Procesy naprawcze są istotne dla obu dróg (pionierskiej i odwzorowywanej). Jak utrzymuje D. Kerckhove i wielu innych analityków przemian społecznych, gospodarczych, politycznych, kulturowych i technologicznych, wiek informacji spowodował narodziny społeczeństwa sieciowego. Niewątpliwie technologie powodują chaos w istniejącym porządku i dlatego „prawdziwym wyzwaniem naszych czasów jest odnalezienie zagubionego sensu dokonujących się przemian i ustanowienie nowych warunków bezpieczeństwa i stabilności społecznej”¹.

---

¹ D. Kerckhove, *Inteligencja otwarta. Narodziny społeczeństwa sieciowego*, MIKOM, Warszawa 2001, s. 153.

2. Epoka sieci i relacje w sieciach

Socjologowie są zgodni, iż można XXI w. nazwać epoką sieci. Oczywiście analiz i definicji jest dużo, ale pozostawiają one czytelnika w przekonaniu, iż sieci zaczynają pełnić funkcję układu nerwowego społeczeństwa. Badacze ci, mówiąc o zachodzących przemianach, podkreślają fakt, iż społeczeństwo masowe przekształca się w społeczeństwo sieci. Porównują je, wyodrębniając cechy specyficzne dla obu formacji. Warto posłużyć się syntezą definicji społeczeństwa sieci przez porównanie opracowane przez J. van Dijka, który wyodrębnił 14 istotnych cech. Wydaje się, iż wystarczających do stworzenia wiarygodnego obrazu jest 6 następujących cech: główne składniki, zakres, centralizacja, typ organizacji, rodzaj i liczba mediów (tabela 1).

Tabela 1. Porównanie społeczeństwa masowego i społeczeństwa sieciowego

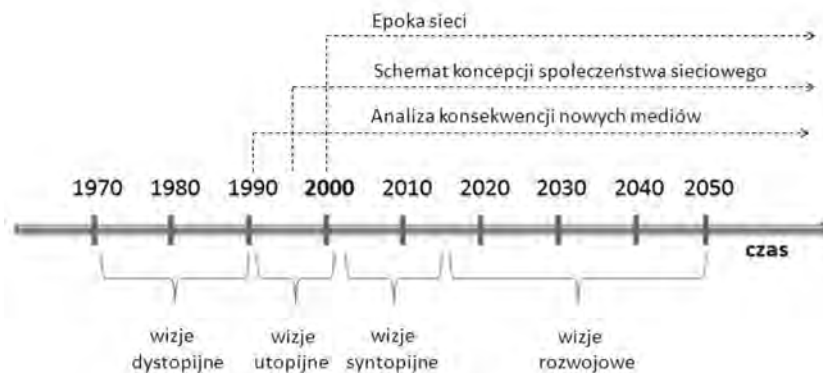
Lp.	Cechy	Spółeczeństwo masowe	Spółeczeństwo sieciowe
1	2	3	4
1/1	główne składniki	zbiorowości (grupy, organizacje, wspólnoty)	jednostki (połączone w sieci)
2/4	zakres	lokalny	„glokalny” (globalny i lokalny)
3/7	centralizacja	wysoka (niewielka liczba centrów)	niższa (policentryczna)
4/10	typ organizacji	biurokracja zintegrowana wertykalnie	infokracja zróżnicowana horyzontalnie
5/13	rodzaj mediów	mass media skierowane do wszystkich odbiorców	media interaktywne skierowane do wybranych odbiorców
6/14	liczba mediów	mała	duża

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. van Dijk, *Spółeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczństwa sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 53.

W definicji społeczeństwa sieciowego (kolumna 4 w tabeli 1) brakuje jeszcze jednej bardzo istotnej cechy, którą autor porównania nazywa trendem, tj. „wzrost znaczenia samych relacji kosztem elementów lub jednostek, między którymi zachodzą”². Na potrzeby niniejszego opracowania trzeba więc podkreślić znaczenie relacji w sieciach oraz zmian w relacjach. Ogromna dynamika przemian

² J. van Dijk, *Spółeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczństwa sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 59.

powoduje, iż niezbędne są odniesienia do czasu i powstających komentarzy zjawisk społeczno-gospodarczych. Na rysunku 1 oś czasu obejmuje lata 70. XX w. (w Polsce powstał wówczas kierunek studiów cybernetyka ekonomiczna i informatyka) do połowy XXI w. (powstała wizja rozwoju Polska 2050)³.

Rysunek 1. Uprozczone spojrzenie na narodziny społeczeństwa sieci

Źródło: opracowanie własne na podstawie analiz autorów angielskojęzycznych, głównie: J. van Dijka, *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 11.

W okresie przedstawionym na rysunku 1 wyodrębniono moment opublikowania przez M. Castellsa schematu koncepcji społeczeństwa sieciowego oraz podokresy publikacji licznych wizji, które najpierw w przeważającej liczbie były kasandryczne i ostrzegające (dystopijne), potem optymistyczne i gloryfikujące (utopijne), później nastąpił okres wizji syntopijnych (tezy poparte faktami i badaniami empirycznymi), aż zaczął się okres wizji⁴ określających kierunki rozwoju. Wszystkie zjawiska, obserwacje i badania podlegają ogromnej dynamice i dlatego istotne jest uwzględnienie kontekstu 10 trendów zmieniających relacje w społeczeństwie sieci J. van Dijka, który wymienia relacje: wyartykułowane, materialne, bezpośrednie, połączone on-line i off-line, medialne (autoreferencyjne),

³ J. Sala, H. Tańska, *Pomiędzy utopią a rzeczywistością rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, w: *Drogi do dochodzenia do społeczeństwa informacyjnego. Stan obecny, perspektywy rozwoju i ograniczenia*, red. H. Babis, R. Czapplewski, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 650, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 67, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 195–202.

⁴ *Wizja zrównoważonego rozwoju dla polskiego biznesu 2050*, Ministerstwo Gospodarki, 2011, http://www.mg.gov.pl/files/upload/8383/MG_WIZJA.pdf; *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, red. M. Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009.

interaktywne, wysoce zorganizowane, zaszyfrowane, selektywne i ekskluzywne, niepewne⁵. Podczas planowania i realizacji badań dotyczących społeczeństwa sieci rozumienie przynajmniej tych 10 trendów stanowi podstawę do zagwarantowania poprawności wnioskowania, a w praktyce funkcjonowania w sieciach społecznych i sieciach gospodarczych konieczna jest świadomość i identyfikacja tych trendów, aby oszczędzić sobie rozczarowań.

3. Rozwiązania instytucjonalne państwa

Wraz z przemianami ustrojowymi i transformacją społeczno-gospodarczą na przełomie XX i XXI w. w Polsce doświadczyliśmy realizacji różnych koncepcji wykorzystujących rozmaite hasła, tj. związanych m.in. z: gospodarką rynkową, liberalizmem społecznym i gospodarczym, społeczeństwem informacyjnym, decentralizacją państwa, tanim państwem. Osiągnięte wyniki minęły się z oczekiwaniami wielu Polaków. Specyfika czasu i przestrzeni spowodowały, że zmiany różnią się od doświadczeń zdobytych w krajach zachodnich. Przesunięcie na osi czasu można szacować na ponad 10 lat⁶, a przestrzeń coraz bardziej przybliża się do wschodu i oddala od zachodu.

Użyte w tytule niniejszego artykułu pojęcie zredukowanego państwa ma raczej charakter metafory procesów towarzyszących instytucji państwa na przełomie XX i XXI w. niż precyzyjnej definicji skonstruowanej w konwencji naukowej, tj. m. in. ekonomii, socjologii czy też politologii. Niewątpliwie w potocznym rozumieniu państwo jest politycznym zorganizowaniem społeczeństwa wyposażonym w suwerenną władzę i zajmującym ściśle określone terytorium. Powszechnie też w XX w. ugruntowało się przekonanie⁷, iż atrybutem każdego państwa jest suwerenność rozumiana jako całkowita niezależność od jakiegokolwiek siły zewnętrznej i wewnętrznej za cenę pokoju i krwi (obrońców tego atrybutu i agresorów). Pokojowe zmiany końca XX w. w tym kontekście są wielce złożone, a procesy towarzyszące instytucji państwa nie mają charakteru lokalnego, lecz są globalne (podobnie jak obie wojny światowe). Niewątpliwie w przypadku każdego państwa

⁵ J. van Dijk, *op.cit.*, s. 58–64.

⁶ W Polsce trylogia M. Castellsa z połowy lat 90. dotycząca wieku informacji została opublikowana z ponad 10-letnim opóźnieniem, a analiza społeczeństwa sieci J. van Dijka z 5-letnim opóźnieniem.

⁷ <http://portalwiedzy.onet.pl/63977,,,panstwo,haslo.html>.

owe zmiany mają swoją własną specyfikę oraz uniwersalną przyczynę w postaci rozwoju technologii ICT (ang. *Information & Communication Technologies*).

Oczywiście z perspektywy obserwatora tych procesów badanie, analiza i wnioskowanie są ukierunkowane przez doświadczenia reprezentowanej dyscypliny naukowej. Niemniej zmieniają się także paradygmaty nauki. Natomiast definicja instytucji nie uległa zmianom (łac. *institutio* oznacza urządzenie, zwyczaj), gdyż w naukach politycznych jest to nadal każdy zorganizowany aktor polityczny lub w naukach prawnych – zespół norm prawnych regulujących określone dziedziny stosunków społecznych. Ponadto w życiu społeczno-gospodarczym instytucja⁸ stanowi uregulowane i usankcjonowane formy działalności (np. szkolnictwo), niektóre sformalizowane organizacje pełniące określone funkcje w społeczeństwie (np. urząd, szpital) lub zespół praw sankcjonujących życie społeczne (np. rodzina).

Według socjologa i eksperta wpływu ICT J. van Dijka instytucjonalną politykę i administrację publiczną po 2000 r. (w epoce sieci) charakteryzuje to, że⁹:

- 1) nawiązują za pośrednictwem sieci bezpośrednie relacje z innymi jednostkami,
- 2) zrzeszają się z różnymi organizacjami społecznymi i politycznymi,
- 3) omijają państwo narodowe jako tradycyjne centrum polityczne,
- 4) przekazują władzę innym jednostkom,
- 5) tolerują, akceptują i inspirują zmianę układu sił w państwie,
- 6) przekształcają się w „państwo sieciowe”,
- 7) budują coraz więcej niezależnych i sprywatyzowanych agencji rządowych.

Powyższy wpływ technologii ICT oraz związanych z nimi ideologii został uogólniony i przedstawiony niezależnie od specyfiki narodowej oraz specyfiki aktora politycznego, tj. państwa i jego organów (np. parlamentu, rządu, sądu), partii politycznych, związków zawodowych czy organizacji samorządu terytorialnego (np. rady gminy, zarządu gminy). Ten ceniony w świecie nauki ekspert zidentyfikował działania aktorów politycznych (tj. nawiązują, zrzeszają, omijają, przekazują władzę, tolerują, akceptują, inspirują, przekształcają, budują), będąc oczywiście świadomym, iż ich działalność i przynależność do tej instytucji państwa są określone przepisami prawa lub normami statutowymi danej organizacji.

Wobec tych stwierdzeń warto choć symbolicznie nawiązać do procesów w Polsce i podjąć próbę zidentyfikowania wpływu ideologii i technologii ICT. „Redukowane państwo” jest tylko metaforą, jednak polski i światowy autorytet

⁸ <http://portalwiedzy.onet.pl/88556,,,instytucja,haslo.html>.

⁹ J. van Dijk, op.cit., syntetycznie na s. 59, szczegółowo – rozdział 5.

transformacji państwa postkomunistycznego – profesor L. Balcerowicz¹⁰ – wskazał na początku XXI w. kierunek „ograniczonego państwa”. Oczywiście ta naukowa wizja miała swoich zwolenników i przeciwników, bo rzeczywiście są to procesy prowokujące do dyskusji. Przywołać można polemiki dostępne w sieci Internet, m.in. wyróżniające się kulturą dyskusji i wysokim poziomem naukowym stanowisko profesora A. Szahaja: „W moim przekonaniu powinniśmy unikać skrajności: z jednej strony uwielbienia państwa i jego wszechmocy, z drugiej zaś – przekonania, iż jest ono jedynie przeszkodą w osiągnięciu lepszego świata i życia”¹¹. Profesor L. Balcerowicz przedstawił swoje stanowisko z perspektywy ekonomii wspartej ideologią libertarianizmu, ale w żadnym wątku uzasadniającym nie wspomniał o znaczeniu rozwoju technologii ICT. Swoje zdecydowane stanowisko za „państwem ograniczonym” podsumował: „Ekonomia nie daje nam jasnej odpowiedzi na pytanie, czym powinno zajmować się państwo”¹².

Podkreślić trzeba fakt, iż niestety przemiany instytucjonalne państwa polskiego związane z technologiami ICT nie mają charakteru samoistnego, a stanowią jedynie nieudolną kalkę działań zainspirowanych i wymaganych przez instytucje UE. Ostatnia dekada XX w. stanowiła namiastkę właściwego kierunku zastosowań ICT wspierających sprawność instytucji państwa polskiego odzyskującego suwerenność, ale niestety korupcja i lobby przestępcze skutecznie wyeliminowały te wysiłki¹³. Polskie instytucje państwa weszły więc w epokę sieci właśnie z utopijnymi, fikcyjnymi i nieefektywnymi strategiami e-państwa, niemniej jednak zrealizowały 7 działań J. van Dijka. Niewątpliwie zmiany polskich instytucji na przełomie XX i XXI w. miały negatywny skutek dla społeczeństwa

---

¹⁰ L. Balcerowicz, *W kierunku ograniczonego państwa*, „Przegląd Polityczny” 2005, nr 70 (publikowany także w 2004: http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/bank/karta_kat.php?nr=6055).

¹¹ A. Szahaj, *Nadzieja w libertarianizmie? Polemika z prof. Leszkiem Balcerowiczem*, https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/960/A.%20Szahaj,%20Nadzieja%20w%20libertarianizmie_%20Polemika%20z%20Leszkiem%20Balcerowiczem.pdf?sequence=1, s. 22–23; A. Koraszewski, *Pochwała państwowego interwencjonizmu*, <http://biblioteka.netgenes.pl/pochwala-panstwowego-interwencjonizmu.html> (data dostępu: 07.2014).

¹² Amerykański ekonomista J. Stiglitz (laureat Nagrody Nobla w 2001 r.) jest natomiast bardzo silnie zorientowany na wpływ ICT oraz „wyważone” państwo sprowadzone do właściwych wyborów w ramach ekonomii sektora publicznego. J. Stiglitz, *Ekonomia sektora publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004; J. Sala, H. Tańska, *Syndrom „kota w worku” w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Społeczeństwo informacyjne w świecie rzeczywistym i wirtualnym*, red. A. Szewczyk, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 656, „Studia Informatica” nr 28, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 455–465.

¹³ Jednym z objawów była likwidacja sieci ośrodków informatyki terenowych banków danych przy wojewodach w pierwszej dekadzie XXI w.

i gospodarki¹⁴, choć można się zgodzić z niektórymi stwierdzeniami dotyczącymi pozytywnych skutków przemian¹⁵.

Trzeba przywołać jeszcze jeden autorytet – M. Castellsa, który stwierdził: „Jak pokazuje przykład Finlandii, da się bez trudu pogodzić państwo opiekuńcze z bardzo efektywną gospodarką typu informacyjnego”¹⁶. Niewątpliwie w Polsce daleko odeszliśmy od państwa opiekuńczego, dominuje rozbudowane państwo biurokratyczne z przerostem zatrudnienia urzędników, restrykcyjnymi procedurami fiskalnymi i zredukowanymi zobowiązaniami względem społeczeństwa.

4. Sieci, sieci społeczne i sieci gospodarcze

Zgodnie z przesłaniem tytułu niniejszego opracowania obowiązkiem obywatelskim jest poszukiwanie antidotum. Polskie społeczeństwo kilka razy udowodniło, iż potrafi praktycznie zastosować technologie ICT do egzekwowania swoich praw demokratycznych i obywatelskich¹⁷. Znacznie słabiej zakorzeniły się zastosowania ICT w działalności gospodarczej, choć sieci gospodarcze także funkcjonują. Wobec tego warto zastanowić się, czy społeczeństwo informacyjne, czy też społeczności mediów społecznościowych, czy też sieci społeczne i sieci gospodarcze mogą być antidotum na zredukowane państwo?

Zjawisko sieciowości w życiu społeczno-gospodarczym można analizować, bazując na intuicyjnym rozumieniu sieci, choć nie jest to łatwe. Wydaje się, iż nie jest możliwe syntetyczne ujęcie schematu społeczeństwa sieciowego M. Castellsa (trylogia) oraz społecznych, politologicznych, ekonomicznych, technologicznych i kulturowych aspektów nowych mediów J. van Dijka, a także asymetrii informacji J. Stiglitz. Wielowymiarowość zjawiska nie ułatwia zadania, gdyż rozległa jest lista pojęć związanych z siecią (m.in. społeczną, medialną, informacyjną, komunikacyjną, wiedzy, zintegrowaną) oraz pojęć towarzyszących, tj. m.in. informacji, integracji, interaktywności, infostrady, nowych mediów, multimediów,

---

¹⁴ Negatywną ocenę akcentuje J. Stiglitz w: J. Stiglitz, *Szalone lata dziewięćdziesiąte. Nowa historia najświetniejszej dekady w dziejach świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

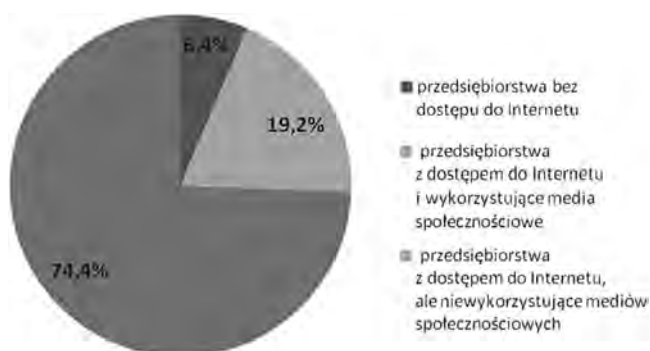
¹⁵ M. Kulesza, D. Sześciło, *Polityka administracyjna i zarządzanie publiczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.

¹⁶ M. Castells, P. Himanen, *Społeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.

¹⁷ Przedsięwzięcia te w komunikacji społecznej przebiegały m.in. pod hasłami: acta, 6-latki, lasy, trwam, jeden z nas, CitizenGo.

komunikacji masowej, MMS-ów, SMS-ów. One wszystkie składają się na istotę społeczeństwa informacji i społeczeństwa sieci rozwijających się burzliwie od ponad 20 lat. W społeczeństwie informacji (ang. *information society*) informacja stała się dominującym źródłem produktywności, bogactwa, zatrudnienia i władzy, a w społeczeństwie sieci (ang. *network society*) podstawowy sposób organizacji i najważniejsze struktury są kształtowane przez sieci społeczne i medialne¹⁸.

Sieci gospodarcze może przybliżyć nowa (od 2013 r.) inicjatywa GUS dotycząca pomiaru wykorzystywania mediów społecznościowych przez przedsiębiorstwa w Polsce. Sytuację w dziedzinie zastosowań ICT przez przedsiębiorstwa charakteryzuje syntetycznie rysunek 2.

Rysunek 2. Wykorzystywanie mediów społecznościowych przez przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 9 osób w Polsce w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2013 r. w Polsce 19,2% (tj. 18,3 tys.) przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób miało dostęp do Internetu i wykorzystywało media społecznościowe, które zostały zdefiniowane jako cztery następujące rodzaje narzędzi (rysunek 3):

- serwisy społecznościowe (52,7%),
- portale umożliwiające udostępnianie multimediów (25,9%),
- narzędzia Wiki (11,9%),
- blogi lub mikroblogi prowadzone przez przedsiębiorstwa (9,5%).

Łącznie wskazano na wykorzystywanie 28,3 tys. narzędzi wszystkich rodzajów mediów społecznościowych, tj. średnio 1,55 rodzajów narzędzi przez każde przedsiębiorstwo. Cele ich wykorzystywania przedstawia rysunek 4.

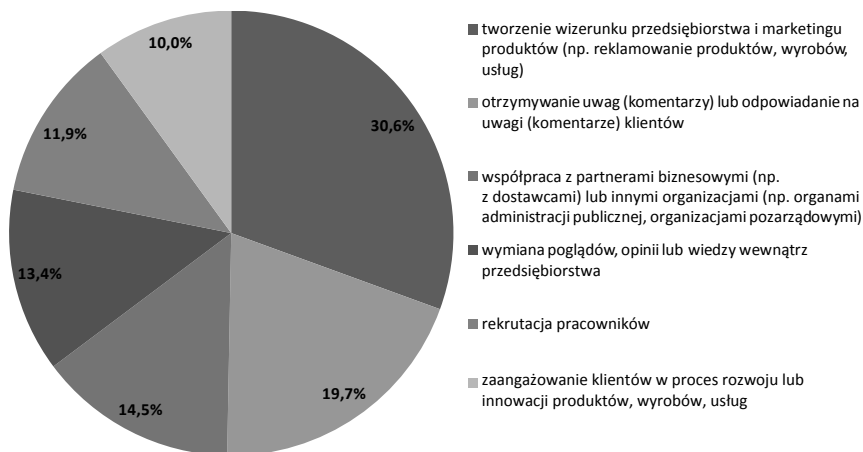
¹⁸ J. van Dijk, op.cit., s. 369.

Rysunek 3. Rodzaje wykorzystywanych mediów społecznościowych przez przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 9 osób w Polsce w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 4. Cele wykorzystywania mediów społecznościowych przez przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 9 osób w Polsce w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niewątpliwie ciekawe są pomiary celów wykorzystywania mediów społecznościowych przez przedsiębiorstwa. Metodicy GUS wyodrębnili 6 różnych celów świadczących o istnieniu sieci gospodarczych o ściśle biznesowych działaniach. Wskazano na 46,7 tys. celów biznesowych (18,3 tys. przedsiębiorstw, czyli średnio 2 cele na każde przedsiębiorstwo). 19,2% przedsiębiorstw w Polsce wykorzystuje media społecznościowe i pokłada w nich konkretne nadzieje (rysunek 2). Nie jest to bardzo duża reprezentacja, ale nie można ignorować tego zjawiska. Do funkcjonowania sieci gospodarczych, tj. ich powstawania i rozwoju, odnosi się wprost wykorzystywanie mediów społecznościowych dotyczące współpracy

z parterami biznesowymi lub innymi organizacjami. Wykres na rysunku 4 ukazuje, iż ten cel biznesowy był jako trzeci wskazywany najczęściej, tj. 14,5% ogółu wskazań. Blisko 6,8 tys. przedsiębiorstw wskazało ten cel, czyli 37% przedsiębiorstw wykorzystujących media społecznościowe. Można zatem wnioskować, że co najmniej 6,8 tys. przedsiębiorstw w Polsce pracuje w sieciach gospodarczych za pośrednictwem mediów społecznościowych, a 18,3 tys. przedsiębiorstw współpracuje w sieciach społecznych. Niewątpliwie jest to zjawisko integracji¹⁹ tych sieci w życiu społeczno-gospodarczym w Polsce²⁰.

5. Podsumowanie i kierunki dalszych badań

Rozwój sieci społecznych i sieci gospodarczych w Polsce nie osiągnął skali charakteryzującej to zjawisko w krajach o wyższym poziomie życia społeczno-gospodarczego. Natomiast redukcja obszarów koordynowanych przez państwo polskie jest niestety znacznie dalej posunięta, gdyż sprawujący władzę zaufali „nowinkom” politologicznym. Porównując te dwa zjawiska, tj. rozwój społeczeństwa sieci i ograniczanie obowiązków państwa w Polsce, autorki starały się wskazać, iż redukcjonowanie państwa wobec niedojrzałości społeczeństwa informacyjnego nie jest właściwym kierunkiem.

Autorki kończą trzyletni okres badań przeprowadzanych wśród przedsiębiorstw przemysłowych województwa pomorskiego, których pracownicy inżynierjno-techniczni są zainteresowani kreatywnością i innowacyjnością przez zastosowanie zintegrowanych systemów komputerowych typu CAD/CAM/CAE. Badaniami są objęte metody transferu wiedzy i umiejętności oraz instytucjonalne formy współpracy sieciowej, tj. klaster i stowarzyszenie. Niniejsze opracowanie stanowi uogólnienie szczegółowych obserwacji z badań, których wyniki są i będą sukcesywnie publikowane, a same badania będą kontynuowane w kontekście adaptacyjności do przemian globalnych w zakresie wpływu technologii ICT.

---

¹⁹ J. Sala, H. Tańska, *Procesy integracji w gospodarce sieciowej*, w: *E-gospodarka w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, cz. 1, red. H. Babis, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 597, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 57, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010, s. 689–698.

²⁰ J. Oleński, *Elementy ekonomiki informacji. Podstawy ekonomiczne informatyki gospodarczej*, Katedra Informatyki Gospodarczej i Analiz Ekonomicznych, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2000.

W wyniku transformacji społeczno-gospodarczej na przełomie XX i XXI w. umęczone i pozbawione zaufania polskie społeczeństwo nie dojrzało ani obywatelsko, ani gospodarczo, a przede wszystkim w kontekście zastosowań technologii ICT, aby doświadczyć kolejnych terapii szokowych. Niewątpliwie społeczeństwo sieciowe nie wiąże się z redukowaniem państwa ani w teorii, ani w praktyce, a wobec tego sieci społeczne i sieci gospodarcze nie mogą stanowić antidotum dla państwa, choć bywają wykorzystywane do przeciwstawiania się redukcjom obowiązków państwa. Państwo polskie powinno wzmocnić stymulowanie lepszych niż dotąd warunków rozwoju społeczeństwa sieci (informacyjnego, informatycznego) w życiu społecznym i gospodarczym, aby nie były one gorsze od przeciętnych w UE.

Bibliografia

- Balcerowicz L., *W kierunku ograniczonego państwa*, „Przegląd Polityczny” 2005, nr 70.
- Castells M., Himanen P., *Społeczeństwo informacyjne i państwo dobrobytu*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2009.
- Dijk J., *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Kerckhove D., *Inteligencja otwarta. Narodziny społeczeństwa sieciowego*, MIKOM, Warszawa 2001.
- Kulesza M., Sześciło D., *Polityka administracyjna i zarządzanie publiczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Oleński J., *Elementy ekonomiki informacji. Podstawy ekonomiczne informatyki gospodarczej*, Katedra Informatyki Gospodarczej i Analiz Ekonomicznych, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2000.
- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, red. M. Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2009.
- Sala J., Tańska H., *Pomiędzy utopią a rzeczywistością rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, w: *Drogi do dochodzenia do społeczeństwa informacyjnego. Stan obecny, perspektywy rozwoju i ograniczenia*, red. H. Babis, R. Czaplewski, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 650, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 67, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 195–202.
- Sala J., Tańska H., *Procesy integracji w gospodarce sieciowej*, w: *E-gospodarka w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, cz. 1, red. H. Babis, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 597, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 57, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010, s. 689–698.

Sala J., Tańska H., *Syndrom „kota w worku” w społeczeństwie informacyjnym*, w: *Społeczeństwo informacyjne w świecie rzeczywistym i wirtualnym*, red. A. Szewczyk, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 656, „Studia Informatica”, nr 28, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 455–465.

Stiglitz J., *Ekonomia sektora publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2004.

Stiglitz J., *Szalone lata dziewięćdziesiąte. Nowa historia najświetniejszej dekady w dziejach świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Źródła sieciowe

<http://biblioteka.netgenes.pl/pochwala-panstwowego-interwencjonizmu.html>.

<http://portalwiedzy.onet.pl/88556,,,instytucja,haslo.html>.

<http://portalwiedzy.onet.pl/63977,,,panstwo,haslo.html>.

https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/960/A.%20Szahaj,%20Nadzieja%20w%20libertarianizmie_%20Polemika%20z%20Leszkiem%20Balcerowiczem.pdf?sequence=1, s. 22–23.

Wizja zrównoważonego rozwoju dla polskiego biznesu 2050, Ministerstwo Gospodarki, 2011, http://www.mg.gov.pl/files/upload/8383/MG_WIZJA.pdf.

* * *

Social networks and economic networks as an antidote to limited government

Summary: The article presents the phenomenon of networking in contrast to institutional state solutions in order to better present the research results and personal experiences related with the organisational forms of the information society in the twenty-first century, such as social and economic networks. The taxonomic argumentation has been confronted with 10 trends which are changing the relations in the network society according to Jan van Dijk and with the results of research carried out by the Central Statistical Office of Poland and concerning the use of social media in business in Poland. The article also presents the significance of the phenomenon of competence gap and a model of transfer of tools knowledge for employees of industrial enterprises, which constitutes an example of an institutional solution and the outcome of a three-year experiment with a social network and an economic network.

Keywords: social networks, economic networks, limited government